

мисли и осећа, његово. Па питам ја, је ли то онда људска природа, онаква као што треба да буде?

Јесте, по науци калвиновој. По овој науци, човечји је највећи грех, што он нема независну вољу. Сво добро, што човечанство може да учини јесте- да буде послушно. Нема избора, ради овако или никако. Што није дужност, то је грех. Човек је скроз покварио своју природу, једини му је спас ако је затре. Ко овако мисли, томе је мало стало до тога. Што ће угушити у човеку све врлине; по њему, човеку не требају способности, него нека се сасвим ослони на Бога, тај држи, да је за човека, боље да изгуби своје способности, него да се служи њима против божје воље. То је наука калвинизма, и многи, који нису калвинисте служе се њом само у блажијем виду. Они ублажавају ову науку у толико, у колико не тумаче тако срого вољу божју, допуштају да човек може сам подмирити, неке од својих наклоности, наравно не по својој вољи, него путем послушности, а то ће рећи онако, као што му то туђа власт прописује, дакле сви људи подједнако.

Склоност ка оваквим тесногрудим назорима живота, расте данас све више. И оваквом варљивом виду постао би људски значај скучен и укочен. Без сумње да многи искрено мисле, да је творац определио човека, да буде овако богаљ, као што мисле, да би дрво сасвим другачије изгледало, кад би отесао о њега, као од неке маторе врбе, какву животињу. Али икако ваља веровати у благог творца, оно је боље бити уверен, да нам је Бог дао ове способности, да их негујемо и развијамо, а не да их кваримо и затиремо, и да се он радује, што се ми све више примичемо узору човека, па нам расте снага суђења, радње и уживања. Ван овог калвинистичког, има још неки други узор човечанског савршенства, који признаје, да је човек и на друго што опредељен, а не да се сам себе одриче. « Незнабожачко самоопредељење » тако је исто живаљ човечанског достојанства, као што је то « хрушћанско самопрегоревање. » Има неки грчки идеал о развиту самог себе, у коме је помешано платонско и хришћанско ограничавање самог себе. Оно може бити, да је боље бити Џон Кнокс, него Алкибиад, али нама више вреди него обојица, Периклес, и оно што је одликовало Џон Кникса, не би се данас отелу ни Периклу, само да је жив.

Људска природа неће постати узвишена и лепа, ако угушимо једноликошћу све оно, што је њена особина, него ако је негујемо и развијамо у границама које су нам у томе, повукла права и корист других људи. И као што свако дело, служи своме творцу на славу, тако ће се и наш спољашњи живот развити живље, богатије и разностручније, постаће врело узвишених мисли и уздижући нас осећаја, веза, која ће уздижући вредност целине, тим тешће везивати човека целини. И што се више развија личност у човеку, тим је он вреднији себи самом и другима. Живот ће у њему бујније потећи, а тамо, где живот бујније тече у појединцу, тамо је бујнији и у народу, кога састављају ови појединци.

Где год треба снажније људе, силом задржавати, да не задиру у туђа права, ту се не може бити без тога, али ћемо томе наћи довољно накнаде са свих других гледишта човечанског усавршавања. Средства за изобраење, које губи личност с тога, што јој се стаје на пут, да не чини то на штету других људи, надокнадиће се о трошку изобраења других људи. А личности тој биће накнада, што ће тим, што јој се стало на пут, боље развити своју природу, у друштвеном погледу. Кад нас приморају, да за љубав другима, будемо строго